

Financiering van het mkb

Wat alternatieve financieringsvormen en kredietunies het mkb kunnen bieden

Tim van Duren MSc

Mei 2016

Lectoraat Finance and Business Innovation

praktijkgericht **onderzoek**

Kenniscentrum
Innovatief
Ondernemerschap

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Financiering mkb	5
1.1 Aanbod afname	5
1.2 Reden afwijzingen mkb	6
2. Alternatieve manieren van financieren	7
2.1 De alternatieven	7
2.2 Gestapelde financiering	8
2.3 Kansen voor mkb	8
3. Kredietunies	10
3.1 Wat zijn kredietunies	10
3.2 Twee kredietuniemodellen	12
4. Wettelijk kader	14
4.1 Aanleiding Initiatiefwet	14
4.2 Inhoud WtK	14
Literatuur	18

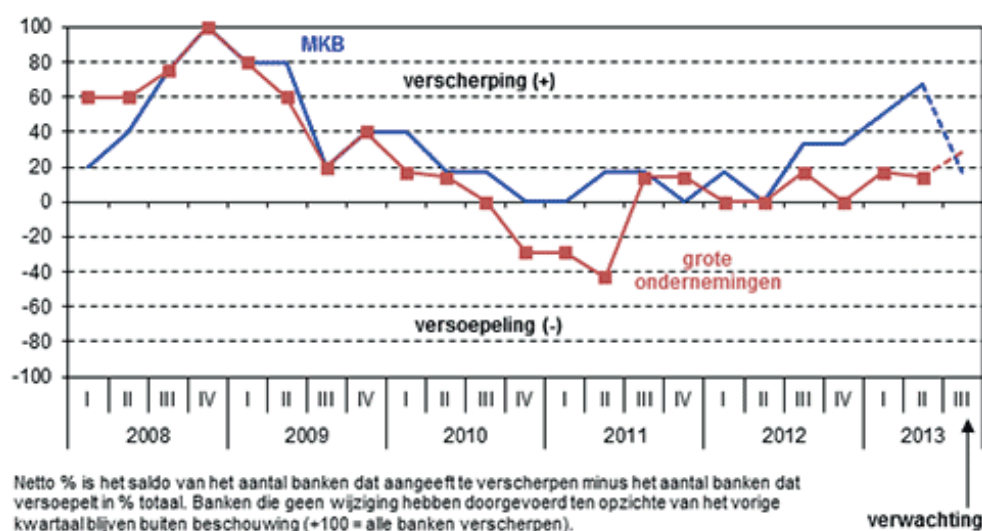
Inleiding

Deze 'white paper' is geschreven als situatieschets van kredietverlening voor het mkb. Sinds de crisis in 2007-2008 ervaart het mkb problemen bij het verkrijgen van bankkrediet. Door aangescherpte regelgeving zijn banken minder krediet gaan geven aan het mkb. Het mkb zal op andere manieren naar financiering moeten zoeken dan voorheen. Tegelijkertijd zijn alternatieve financieringsvormen in opkomst, maar de meeste alternatieve financieringsvormen zijn nog relatief klein. Eén van de alternatieve financieringsvormen die hierin een uitweg kan bieden is een kredietunie. Dit is een coöperatie waarin ondernemers elkaar financieren en coachen.

In het eerste hoofdstuk wordt ingegaan op de aanleiding van de kredietproblemen die het mkb ervaart. Vervolgens wordt in het tweede hoofdstuk ingegaan op een schets over de alternatieve manieren van kredietverlening die mogelijk zijn naast bankkrediet. In hoofdstuk drie wordt ingegaan op kredietunies en tot slot wordt het wettelijke kader met betrekking tot toezicht op kredietunies verder onder de loep genomen.

Financiering mkb

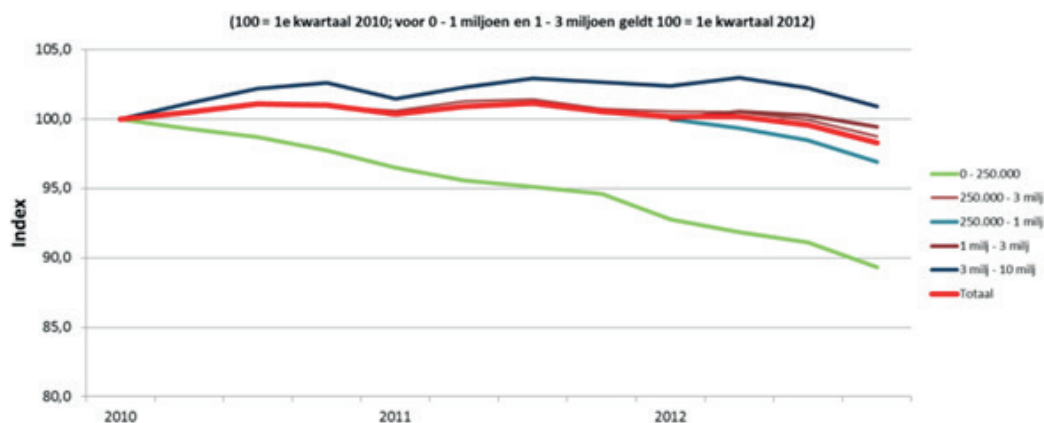
Sinds de recente crisis van 2007-2008 zijn maatregelen genomen om de kans op een herhaling van een crisis te beperken. De nieuwe verschillende regelgevingen op banken hebben gezamenlijk een impact op de balans van banken. De balans van een bank wordt op drie vlakken getroffen door deze regelgevingen. Ten eerste is er regelgeving met betrekking tot Kapitaal & liquiditeit (Basel III, CRD IV, IFRS). Ten tweede is er regelgeving met betrekking tot het Systeemrisico (Interventiewet, Crisis Management Framework etc.) en tot slot is er de invoering van Bankenbelasting in Nederland (KPMG, 2012). Deze stapeling van regelgevingen heeft er toe geleid dat banken anders met krediet omgaan. Waar banken eerst geneigd waren om te kiezen voor een hoog risicoprofiel door met meer leverage te werken, zijn banken nu eerder geneigd te kiezen voor een lager risicoprofiel. Door deze verandering heeft het mkb meer moeite gekregen om financiering te krijgen van de banken. Het mkb wordt vaak gezien als een klant met een hoog risicoprofiel en daardoor vaker gemeden. Zo is er een afname van kredietverstrekking aan het mkb zichtbaar en zijn minder of duurder kredieten aan het mkb verstrekt (KPMG, 2012). De acceptatiecriteria voor krediet zijn verder aangescherpt, maar meer voor het mkb dan voor grote ondernemingen (figuur 1) (DNB, 2013).

Figuur 1: Netto % banken in Nederland dat de acceptatiecriteria voor krediet aan ondernemingen verandert ten opzichte van het vorige kwartaal. Bron: (DNB, 2013)

1.1 Aanbod afname

In Nederland werd tot dusver circa 80% van het vreemd vermogen van het mkb door de drie grote Nederlandse banken geleverd. Echter, door de stringenter regelgeving is het kapitaal aanbod van de kleinere kredieten en relatief meer risicovollere kredieten van banken aan met name het mkb afgenomen (Commissie Hoek, 2013). Door het overwicht van banken in de mkb-financieringsmarkt levert elke verscherping voor banken al snel problemen op voor het mkb (SER, 2014). Vooral in de financieringscategorie onder de 250.000 euro is bij banken een afname in kredietverleningsvolume gemeten. Zo zijn sinds 2010 leenvolumes tot 250.000 euro in drie jaar tijd met 4% per jaar afgenomen (Commissie Hoek, 2013; SER, 2014; Stuurgroep MKB in Beeld, 2014). Banken verstrekken dus minder vaak kapitaal aan het mkb dan voor de crisis, waardoor het mkb vaker financieringsproblemen ervaart dan voorheen. Vooral het kleinbedrijf ervaart financieringsproblemen (Braaksma, Verhoeven, & Smit, 2013; Commissie Hoek, 2013).

Figuur 2: Verloop kredietverlening opgesplitst naar kredietgrootte (SER, 2014)

1.2 Reden afwijzingen mkb

Banken wijzen vaker de kredietaanvragen van het mkb af, omdat zij een lager risicoprofiel wensen dan voorheen. Desondanks zijn de afwijzingsredenen verschillend. De meest genoemde reden voor de afwijzingen is een tekort aan buffervermogen. Bepaalde sectoren, zoals de bouwsector, hebben grote klappen gehad en hebben nog weinig buffervermogen over. Deze sectoren worden daardoor als risicovoller gezien en vaker door banken gemeden. Een andere reden die genoemd wordt, is het hoge risicoprofiel van het kleinbedrijf. Het risico van het kleinbedrijf wordt hoger ingeschat, doordat er sprake is van een lage spreiding in producten, afnemers, markt etc. Andere afwijzingsredenen die worden genoemd hebben ook betrekking op een hoger risico, zoals onvoldoende ondernemerskwaliteiten, lage solvabiliteit door hoge financiering met vreemd vermogen, geen gedegen financieringsaanvraag en een slecht ondernemingsplan (SER, 2014; Stuurgroep MKB in Beeld, 2014). De kleine groep in het mkb dat wel krediet krijgt van de banken scoort vaak beter op de hierboven genoemde punten en banken hebben ook een voorkeur voor mkb-ondernemingen met een goede reputatie en een laag risicoprofiel. Dus vooral bepaalde sectoren, het kleinbedrijf en het mkb met een hoog risicoprofiel lopen vaker tegen de grenzen van kredietverstrekking van banken aan. Daarbij is wel een onderscheid te maken tussen grote en kleine banken, waarbij de laatste eerder bereid zijn te lenen aan mkb-ondernemingen met een hoger risicoprofiel. Kleine banken hebben vaak een betere relatie met mkb-ondernemingen en daardoor beter inzicht in de minder transparante informatie van mkb-ondernemingen. Kleine banken kunnen daardoor de bijbehorende risico's beter inschatten (Berger, Miller, Petersen, Rajan, & Stein, 2005). Relatiebankieren door kleine banken kan voor het meer risicovollere mkb een kans zijn om aan bankkrediet te komen (Duffhues & Camdzic, 2012).

Samenvattend zijn de belangrijkste afwijzingsredenen van mkb-kredietaanvragen:

- ▶ Tekort aan buffervermogen.
- ▶ Te risicovolle sector.
- ▶ Risico van kleinbedrijf door lage spreiding in markt, producten etc.
- ▶ Onvoldoende ondernemerskwaliteiten.
- ▶ Lage solvabiliteit door hoge financiering.
- ▶ Slecht ondernemingsplan.

Alternatieve manieren van financieren

Naast bankfinanciering kan het mkb op alternatieve manieren aan krediet komen. Alternatieve financiering is simpel gezegd op een andere manier financieren dan via reguliere bankleningen. Door een groter kredietaanbod kan het huidige financieringsprobleem van het mkb verzacht worden. Helaas blijkt dat het mkb onvoldoende bekend is met alternatieve financieringsvormen, terwijl daar wel een deel van de oplossing kan liggen. Het uitbreiden van het financieringsaanbod kan de investeerbaarheid in het mkb vergroten (Duffhues & Camdzic, 2012; Stuurgroep MKB in Beeld, 2014). Alternatieve financieringsvormen bieden mogelijkheden voor het mkb om aan krediet te komen.

2.1 De alternatieven

De markt voor alternatieve financiering groeit en biedt veel mogelijkheden. Naast de in de media veel besproken initiatieven als Crowdfunding en Kredietunies, zijn andere alternatieven ook zeker mogelijk voor het mkb. De alternatieve financieringen zijn in opmars, maar de alternatieve aanbieders zijn nog niet van voldoende omvang om de bestaande financieringsproblematiek tegen te gaan. Desondanks lijkt de groei van alternatieve financieringsvormen op het juiste moment te komen. Het mkb getuigt meer en meer van groeiambities die de financieringsvraag voor investeringen zullen doen toenemen. Voor mogelijkheden buiten bankfinanciering kan het mkb kijken naar de alternatieve financieringsvormen, zoals beschreven in tabel 1 (Baeck, Collins, & Zhang, 2014; Braaksma & Smit, 2013; Braaksma & Smit, 2014; Ondernemerskredietdesk, n.d.; Stuurgroep MKB in Beeld, 2014; Wardrop, Zhang, Rau, & Gray, 2015).

Financieringsvorm	Eigen vermogen of vreemd vermogen	Financierings-categorie
Crowdfunding:		<250.000
▶ <i>Reward-based</i>	EV/VV	
▶ <i>Equity-based</i>	EV	
▶ <i>Donation-based</i>	EV	
Beurs voor niet-genoteerde effecten	EV	>250.000
Participatiefonds op basis van obligaties	EV	>500.000
Private Equity	EV	>250.000
Venture Capital	EV	50.000-5 miljoen
Pension-led funding	EV/VV	alles
Community shares/microfinance:		
▶ <i>Microfinanciering</i>	VV	<50.000(-150.000)
▶ <i>Kredietunies</i>	VV	50.000-250.000
Peer-to-peer:		alles
▶ <i>Consumer lending</i>	VV	
▶ <i>Business lending</i>	VV	
Subsidies	VV	alles
Debt-based securities	VV	alles
Mezzanine	VV	>250.000
Ketenfinanciering	VV	>250.000
Achtergestelde leningen voor het mkb	VV	alles
Leasing	Off balance	alles
Factoring:	Off balance	>50.000
▶ <i>Invoice trading</i>	Off balance	

Tabel 1: Overzicht bestaande Alternatieve Financieringsvormen

Mkb-ondernemers ervaren de meeste problemen in financieringen onder de 250.000 euro. In deze categorie komen de alternatieven crowdfunding, venture capital, microfinanciering, kredietunies, peer-to-peer, debt-based securities, leasing en factoring naar voren als mogelijkheden voor het mkb om te financieren. Elke financieringsvorm heeft zijn eigen karakteristieken die bij de passende financieringswens kunnen worden aangesloten.

2.2 Gestapelde financiering

Naast het kiezen voor één van de alternatieve financieringsvormen, kan ook aan een combinatie van financieringsvormen gedacht worden. Als het mkb financieringsmogelijkheden combineert, dan krijgt het mkb een kans om minder afhankelijk te zijn van bankleningen en meer kans om een passende financiering te vinden (Stuurgroep MKB in Beeld, 2014). Dit zogenaamde gestapeld financieren wordt steeds vaker genoemd als de uitkomst voor mkb-ondernemingen waarvoor één financieringsvorm niet voldoende is. Gestapeld financieren is niet een doel op zich, maar kan goed aansluiten bij de plannen van de onderneming en de financieringsbehoefte die daarbij past. Zo kan bij elk plan een passende financieringsmix gekozen worden. Voor de ondernemer betekent dit meer keuzemogelijkheden. Vanuit de financiers bekeken levert dit voordeel op, omdat het risico meer gespreid is en het risico breder gedragen wordt door meerdere financiers. Diverse combinaties kunnen hiervoor worden bedacht, zoals bancaire lening met crowdfunding, of leasing met debiteurenfinanciering en met voorraadfinanciering. De aanloop naar stapelfinanciering vindt meestal plaats met vier stappen: bepalen waarvoor je de financiering nodig hebt (tabel 2), over welke periode, wat de omvang van de financiering is en welke financieringsvormen hierbij passen. Met name het bepalen welke type financiering nodig is voor de plannen van een onderneming, kadert de mogelijke financieringsvormen in en geeft richting aan de mogelijke stapeling van financiering (MKB Servicedesk, 2014).

Type financiering	Mogelijke financieringsvormen
Werkkapitaal	Krediet, rekening courant krediet, voorraadfinanciering, debiteurenfinanciering, leverancierskrediet
Bedrijfsmiddelen	Leasing, lening, crowdfunding
Vastgoed/uitbreiding	Leasing/huren, lening, crowdfunding
Risicofinanciering	Crowdfunding, non-bancaire lening
Innovatie	Lening, crowdfunding, subsidies
Uitstaande facturen	Debiteurenfinanciering/factoring
Voorraden	Voorraadfinanciering, leverancierskrediet

Tabel 2: Mogelijke financieringsvormen voor bepaalde type financieringen (MKB Servicedesk, 2014).

2.3 Kansen voor mkb

De noodzaak van krediet voor een onderneming wordt vaak bepaald door het groeipad van de onderneming. Bedrijven met een 'houdbaar' groeipad kunnen groeien binnen een zelfbepaalde financiële parameter door winstinhoudingen en aantrekken van extern vermogen. Deze groep ervaart vaak geen problemen met externe financiering, omdat de ratio tussen eigen vermogen en vreemd vermogen in balans is. Bedrijven die sneller groeien dan houdbaar is, hebben vaker een tekort aan financiële middelen. Zij hebben meer behoefte aan externe financiering om de groei te financieren, want anders kunnen zij minder groeien en zullen zij hun doelstellingen naar beneden moeten bijstellen. Deze bedrijven zijn eerder geneigd veel vreemd vermogen aan te trekken of een beroep te doen op privémiddelen. Deze groep wordt geschat op 15% van de ondernemingen. Naarmate deze bedrijven langer bestaan neemt de ernst van financieringsknelpunten af. Jonge bedrijven die slechts kort bestaan, geen krediethistorie hebben of technostarters zijn, ervaren het vaakst financieringsproblemen. Veel jonge bedrijven zonder krediethis-

torie zoeken vaak kleine kredieten tussen 25.000 en 150.000 euro, maar kunnen hier niet aan komen door hoge kosten met betrekking tot risicobeoordeling, beheerkosten en solvabiliteitsbeslag. Toch hadden veel van deze bedrijven waarschijnlijk financiering kunnen krijgen. Deze bedrijven zijn dikwijls onbekend met andere financieringsvormen, onwetend over het verschil tussen garantievermogen en vreemd vermogen en hebben een onwil om zeggenschap te delen. Vooral voor startende, kleine en snel groeiende ondernemingen kunnen de alternatieve financieringsvormen een uitkomst bieden (Expertgroep KMO financiering, 2007; Rabobank, 2012; Stuurgroep MKB in Beeld, 2014).

Kredietunies

Voor ondernemers met een financieringsbehoefte onder de 250.000 euro kan een kredietunie een uitkomst bieden. Een kredietunie is een coöperatie waarin mkb-ondernemers met een gemeenschappelijke band (regionaal of branche) elkaar financieren en coachen. Vooral voor het kleinbedrijf dat moeilijk aan krediet kan komen, bieden kredietunies een uitkomst. Hoewel kredietunies in Nederland een relatief nieuw fenomeen zijn, kunnen zij veel potentie bieden voor het financieren van het mkb (Stuurgroep MKB in Beeld, 2014). In dit hoofdstuk wordt uiteengezet wat kredietunies zijn, welke verschillende modellen er zijn en hoe het staat met de wetgeving voor kredietunies.

3.1 Kredietunies

Kredietunies zijn coöperaties waarin leden elkaar helpen met krediet. Het zijn als het ware non-profit minibanken met een laag risicoprofiel die financiële diensten leveren aan leden. Leden brengen zelf geld in een kredietunie in en de kredietunie zet dit geld weer uit onder andere leden. In feite is een kredietunie daarmee een non-profit depositobank (Duffhues & Camdzic, 2012; Van Hijum & Mulder, 2014; VSK, 2014a). De coöperaties zijn eigendom van de leden en bieden voor de aangesloten leden toegang tot verschillende diensten, zoals spaargeldrekeningen en kredieten (IMF, 2012; WOCCU, 2014). Een vereiste om lid te mogen worden van de coöperatie, is veelal dat de leden een gemeenschappelijke band (common bond) moeten hebben. Dit komt neer op een gemeenschappelijke regio of branche (Duffhues & Camdzic, 2012). Eerder onderzoek benoemt vier argumenten voor de invoering van kredietunies in Nederland: lagere kosten voor de ondernemer, minder risico's, hogere spaarrentes en een herstel van het relatiebankierenmodel (Duffhues & Camdzic, 2012).

3.1.1 DOEL

Het doel van een kredietunie is dat leden in een collectief elkaar helpen waar de markt tekort schiet. Ondernemers die niet of moeilijk kunnen voldoen aan de eisen van de bank kunnen via een kredietunie aan krediet komen (Duffhues & Camdzic, 2012). Een kredietunie is, als coöperatie, gericht op het zo laag mogelijk houden van kosten en niet gericht op het streven naar winst (Stuurgroep MKB in Beeld, 2014). Het gedrag van kredietunies verschilt hierdoor met het gedrag van de banken. Onderzoek in de Verenigde Staten toont aan dat de leenrentes bij kredietunies vaak lager zijn dan bij banken en dat kredietunies de leenrentes langzamer aanpassen dan banken wanneer de marktomstandigheden veranderen (Feinberg & Rahman, 2006). Ondanks dat het gedrag van kredietunies anders is dan banken, opereren zij in principe in dezelfde markt. Kredietunies onderscheiden zich echter door de kenmerken van non-profit en de coöperatiegedachte.

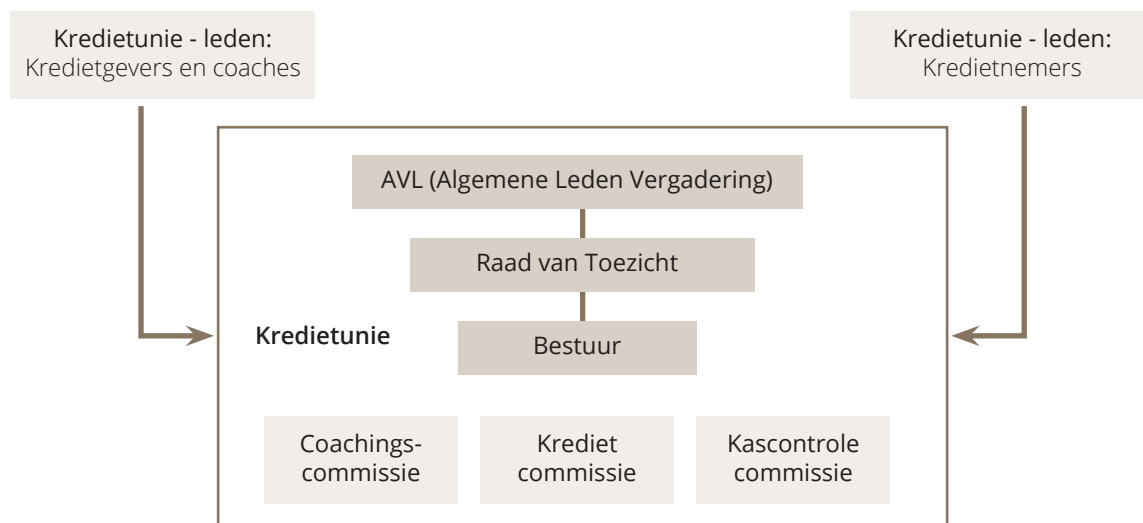
3.1.2 LEDEN

De leden delen de coöperatiegedachte en vormen samen de kredietunie. De 'common bond' tussen de leden versterkt de kredietunie en versterkt de regio of branche waarin de kredietunie operationeel is. Deze band ontstaat doordat de leden elkaar kennen, gelijke waarden, gelijke normen en ook kennis hebben van het vakgebied. Daarnaast biedt de gemeenschap de mogelijkheid om coaching, kennis en ervaring te delen (Stuurgroep MKB in Beeld, 2014).

Door de gemeenschappelijke achtergrond van de leden kunnen ook kredietrisico's beter ingeschat worden. Kredietunies kunnen hierdoor tegen betere risico-rendementsverhoudingen financieren dan bijvoorbeeld banken die minder goed zicht hebben op het risico van mkb-ondernemingen. Bovendien geeft de gemeenschappelijke verbondenheid meer zekerheid bij het verlenen van krediet. Leden geven alleen aan

leden krediet. Derden van buiten de kredietunie worden niet betrokken (Stuurgroep MKB in Beeld, 2014; Van Hijum & Mulder, 2014). Desondanks loopt ook een non-profit kredietunie risico's en moet zij ook aan risicomanagement doen. Zo lopen kredietunies op het kredietrisico's van rentegevoeligheden, betalingsachterstanden en zelfs faillissement. Ook risico's in de bedrijfsvoering, fraude, solvabiliteit of liquiditeit van de kredietunie komen voor. Risicomanagement moet daarom onderdeel zijn van een kredietunie om deze en andere risico's te beheersen en de voortgang van de kredietunie te waarborgen (Duffhues & Camdzic, 2012; VSK, 2014a).

De governance is een belangrijk element in de risicobeheersing van een kredietunie en bestaat uit verschillende onderdelen. Zo heeft elk lid één stem in de Algemene Leden Vergaderingen, ongeacht zijn of haar financieel belang in de kredietunie. De bestuurders worden gekozen uit de leden van de kredietunie, waardoor in principe elk lid tot bestuurder van de kredietunie gekozen kan worden. In kleine kredietunies zijn de bestuurders vaak vrijwilligers, maar zodra een kredietunie groter wordt, biedt de kredietunie ruimte voor het aannemen van een betaald bestuur. Het bestuur is opgelegd met de taak van het balanceren van de wensen van de kredietgevers en kredietnemers en representeert idealiter dan ook de demografische structuur van de kredietunie. Doordat de bestuurders gekozen worden uit de leden, bestaat de mogelijkheid dat niet volledig onafhankelijke bestuurders worden aangenomen. Door het IMF wordt aanbevolen om het bestuur met enige regelmaat te wisselen om een mogelijk ongewenst effect te beperken. Daarnaast kan een betaalde professional ingehuurd worden om een bepaalde mate van deskundigheid in het bestuur te halen. Het bestuur wordt terzijde gestaan door een kredietcommissie voor het beoordelen en toekennen van het krediet. Een coachingscommissie staat terzijde voor het selecteren van de coaches. Verder is er een Raad van Commissarissen of Raad van Toezicht die toezicht houden op het bestuur van de kredietunie (IMF, 2012; Stuurgroep MKB in Beeld, 2014; VSK, 2014a).

Figuur 3: Organigram van een kredietunie. Bron: (VKN, 2012)

3.1.3 OPRICHTING

De oprichting van een kredietunie kent een aantal stappen die doorlopen moeten worden. In het algemeen worden de volgende vier stappen doorlopen:

1. Initiatiefnemers
2. Levensvatbaarheidsonderzoek en keuze bestuur
3. Oprichting en aantrekken leden
4. Verstrekking kapitaal

De eerste stap komt van een groep personen die het initiatief willen nemen voor het oprichten van een kredietunie. Gezamenlijk dienen zij de oprichting van de kredietunie te trekken en ook het startkapitaal dat wordt gebruikt voor de oprichting in te brengen. Dit oprichtingskapitaal wordt gebruikt voor de volgende

stappen. Als vuistregel kan hiervoor een bedrag van 50.000 euro worden gehanteerd. Wanneer gemeentes en/of provincies bij de oprichting betrokken zijn, kunnen zij een deel van de oprichtingskosten dragen (MKB-Nederland, 2014). Vervolgens dient er een keuze gemaakt te worden voor een bemiddelingsmodel of risk sharingsmodel. Bij het eerste model ligt het leenrisico bij de leden en bij het tweede model ligt het risico bij de coöperatie. (In de volgende paragraaf wordt op de verschillende modellen ingegaan).

De tweede stap in de oprichting van een kredietunie is het uitvoeren van een levensvatbaarheidsonderzoek. De initiatiefnemers kunnen onderzoeken of er voldoende kredietmogelijkheden en investeringsmogelijkheden zijn binnen de beoogde mkb-doelgroep. Dit kan binnen een betreffende regio of branche zijn. Als hieruit een positief advies komt, worden vervolgens binnen de doelgroep geschikte bestuurders voor de doelgroep gekozen. Indien een brancheorganisatie betrokken is bij het initiatief kan er binnen het netwerk van de brancheorganisatie gezocht worden naar geschikte bestuurders (MKB-Nederland, 2014; Stuurgroep MKB in Beeld, 2014).

Na een positief levensvatbaarheidsonderzoek en een gekozen bestuur kan de fysieke oprichting van de kredietunie beginnen. De oprichting van een kredietunie kan door een groep natuurlijke personen worden gedaan, zoals mkb-ondernemers. Bij de oprichting zijn twee zaken belangrijk die opgesteld dienen te worden, namelijk de akte van oprichting en de statuten (Duffhues & Camdzic, 2012). Na de oprichting dienen ook voldoende kredietgevende en kredietnemende leden aangetrokken te worden. Het aantrekken van leden is een lastige stap voor veel nieuwe kredietunies. Enerzijds vanwege het krijgen van voldoende kapitaal van leden en anderzijds vanwege het verstrekken van voldoende lage-risicoleningen aan leden.

De laatste stap is het verstrekken van kapitaal in de vorm van een lening tot 250.000 euro. Het initiële kapitaal kunnen de initiatiefnemers leveren. Echter, voor de levensvatbaarheid van de kredietunie moeten overgaan worden tot het verkrijgen van kapitaal van de leden (MKB-Nederland, 2014). Bij het risk-sharing model wordt door kredietgevende leden krediet gegeven, via de kredietunie, aan de kredietnemende leden. Daarbij kan besloten worden dat een coach wordt aangesteld om de kredietnemende ondernemer te begeleiden gedurende de lening. Voor het mkb biedt een kredietunie de mogelijkheid om via coaching de slagingskansen van een onderneming te vergroten (VSK, 2014a).

3.2 Twee kredietuniemodellen

Binnen Nederland komen kredietunies voor in twee alternatieve modellen (MKB-Nederland, 2014; Stuurgroep MKB in Beeld, 2014):

1. De eerste mogelijkheid bestaat uit het **aandelencertificatenmodel** (centrale kas of risk sharing). Deze bestaat uit het uitgeven van (perpetuele) ledencertificaten waarmee leden vermogen inbrengen. De certificaten kennen geen recht op aflossing en zijn niet opvorderbaar. De aanvraag wordt beoordeeld door de kredietcommissie en verstrekt vanuit de kas van de kredietunie. Het kredietrisico wordt hiermee gespreid over alle leden van de kredietunie.
2. Een tweede mogelijkheid die bestaat is het **bemiddelingsmodel** (community funding). Dit model koppelt kredietgevers en -nemers met elkaar. Dit model wordt dan ook vaak vergeleken met crowdfunding, maar bij crowdfunding is de lening voor iedereen benaderbaar en bij een kredietunie alleen voor leden binnen de kredietunie. De kredietunie kan bepalen in welke mate de kredietaanvraag voldoet en laat de leden zelf bepalen of zij willen investeren in de kredietnemer. Het krediet komt dus niet uit de kas van de kredietunie maar wordt verleend tussen de leden. De risicospreiding vindt plaats door de leden die in een bepaalde kredietvrager investeren. Voor dit model is een ontheffing van de AFM nodig.

3.2.1 VERMOGEN

De keuze voor het aandelencertificatenmodel of bemiddelingsmodel is bepalend voor het vermogen van een kredietunie. In het certificatenmodel wordt het vermogen anders opgebouwd en beheerd. Het eigen vermogen kan op twee manieren worden opgebouwd. Enerzijds wordt het eigen vermogen opgebouwd door de uitgifte van aandelencertificaten. Dit zijn perpetuele certificaten die alleen aan leden beschikbaar worden gesteld. Extern vermogen van buiten de kredietunie wordt niet aangehaald (Duffhues & Camdzic, 2012). Anderzijds zit de opbouw van het eigen vermogen in de toename van de eigen reserves. Dit gebeurt door de spread tussen de rente van de kredietgever en de rente van de kredietnemer. De operationele kosten worden hiervan betaald en eventuele overgebleven winsten kunnen worden toegevoegd aan de reserves (het eigen vermogen). Daarnaast kunnen winsten worden aangehaald voor het verlagen van rentetarieven of het ontwikkelen van nieuwe producten en diensten of voor het leveren van een bijdrage aan maatschappelijk relevante projecten (Duffhues & Camdzic, 2012; VKN, 2014; Stuurgroep MKB in Beeld, 2014; WOCCU, 2014).

In het bemiddelingsmodel heeft een kredietunie geen vermogen nodig voor het uitgeven van krediet. Het krediet wordt tussen de leden overhandigd en de kredietunie faciliteert deze transactie. Na beoordeling van de kredietaanvraag door de kredietcommissie wordt de financieringsmogelijkheid aan leden aangeboden. De kredietgevende leden kunnen dan hun geld overmaken op een rekening die de kredietunie beheert. Wanneer aan de kredietbehoefte voldaan is, maakt de kredietunie het geld over naar de kredietnemer. Het krediet staat in dit model dus slechts een korte periode op de balans van de kredietunie.

3.2.2 VSK EN VKN

In Nederland zijn momenteel twee kredietunieverenigingen aanwezig die kredietunies ondersteunen: de Vereniging van Samenwerkende Kredietunies en Kredietcoöperaties (VSK) en de Vereniging van Kredietunies in Nederland (VKN). De verenigingen zijn belangenverenigingen en samenwerkingsverbanden van kredietunies (VKN, 2014; VSK, 2014b). De VKN ondersteunt alleen het centrale kas model. De VSK ondersteunt beide modellen waaronder ook een hybridevorm.

Wettelijk kader

De wetgeving in Nederland zorgde voor beperkingen in de oprichting van kredietunies. De AFM vereist een bankvergunning onder Basel III wanneer opvorderbaar geld wordt aangetrokken in de vorm van een obligatie of deposito. Echter, een kredietunie kan door haar schaalgrootte niet voldoen aan de eisen en regels die nodig zijn voor een bankvergunning. In mei 2014 is door de Kamerleden Mulder en Hijum een initiatiefwet 'Wet toezicht Kredietunies' ingediend die op dit probleem inspeelt. De initiatiefwet is op 28 april 2015 door de Eerste Kamer zonder stemming aangenomen. Momenteel is de wet afgekondigd in het staatsblad, goedgekeurd door Brussel en is per 1 januari 2016 van kracht (Eerste Kamer, n.d.). Verwacht wordt dat door deze wet een aantal bestaande kredietunies gaat overstappen naar het aandelencertificatenmodel (MKB-Nederland, 2014; Stuurgroep MKB in Beeld, 2014). Ook is te verwachten dat veel nieuwe initiatiefnemers hebben gewacht tot invoering van deze wet.

4.1 Aanleiding Initiatiefwet

De afgelopen jaren is de regelgeving op banken toegenomen. Dezelfde regelgeving gold echter ook voor de kredietunies die ook opvorderbare gelden willen aantrekken. Zij moeten voldoen aan dezelfde strengere regelgeving als banken, maar kunnen daar vanwege hun aard en omvang niet aan voldoen. Te veel eisen zijn toegespitst op het gedrag van de risicovolle banken en het verlagen van het risico van de banken. Kredietunies daarentegen zijn vooral risicomijdend en krijgen daardoor te maken met eisen die niet voor hen bedoeld zijn. Met het initiatiefvoorstel Wet toezicht Kredietunies (WtK) door Kamerleden Mulder en Nijboer is de Wet financieel toezicht (Wft) zo veranderd dat deze nu een uitzondering maakt voor kredietunies in Nederland. De kredietunies zijn daardoor wettelijk te onderscheiden van de regelgeving voor banken.

De EU-bankregelgeving zorgt ervoor dat binnen de EU kredietunies een lastige startpositie hebben. Daarom is in de landen Ierland, Verenigd Koninkrijk, Polen en Estland een uitzondering in de EU-regelgeving voor de kredietunies gemaakt (ENCU, 2014). Elk land heeft een aparte regelgeving waarbinnen kredietunies kunnen opereren. Voor Nederland is met de initiatiefwet nu eenzelfde uitzondering voorhanden. Op 28 mei 2014 is de initiatiefwet in de Tweede Kamer ingediend (Eerste Kamer, n.d.), waarmee kredietunies een uitzonderings situatie op de Basel III kapitaal- en liquiditeitseisen krijgen. In de plaats van de Basel III banktoezicht komt een apart toezicht voor de kredietunies, waarin een onderscheid gemaakt wordt tussen kleine en grote kredietunies (Stuurgroep MKB in Beeld, 2014). Daarnaast zijn kredietunies met de nieuwe wetgeving in staat om spaardeposito's en obligaties (opvorderbare gelden) te kunnen uitzetten. Daarmee komt de stap vrij om een kredietunie volgens de internationale definitie op te richten en zich te onderscheiden van de regelgeving van banken (Stuurgroep MKB in Beeld, 2014).

4.2 Inhoud Wet toezicht Kredietunies

De Wet toezicht Kredietunies maakt op drie punten een onderscheid ten aanzien van bestaande regelgeving. Ten eerste wordt de definitie van een kredietunie, waarop de nieuwe wetgeving toepassing is, verhelderd. Ten tweede worden verschillende modellen benoemd en tot slot wordt het toezicht op de kredietunie bepaald. Achtereenvolgend worden deze drie punten hieronder beschreven in de paragrafen Definitie Kredietunie, Modellen en Toezicht.

4.2.1 DEFINITIE KREDIETUNIE

In de initiatiefwet WtK wordt de kredietunie gedefinieerd als een coöperatie die leden betreft met een lidmaatschap en opvorderbare gelden en vervolgens die gelden uitzet aan de leden (Schip, 2015).

¹: Artikel 2 van de EU Capital Requirements Directive IV (CRD IV)

“Coöperatie waarvan de leden op grond van hun beroep of bedrijf zijn toegelaten tot het lidmaatschap van de coöperatie, die haar bedrijf maakt van:

- a) het bij haar leden aantrekken van opvorderbare gelden; en*
- b) het voor eigen rekening verrichten van kredietuitzettingen aan haar leden ten behoeve van de beroeps- of bedrijfsuitoefening van die leden”*

Een kredietunie heeft in de nieuwe definitie een aantal kenmerken gekregen die zij voorheen nog niet had. Zo is de rechtsvorm van de kredietunie altijd een coöperatie en zijn er toelatingseisen tot lidmaatschap van de coöperatie. De toelatingseisen worden bepaald in de statuten van de kredietunie en zullen onder andere gekoppeld zijn aan de branche- of sectorspecifieke kredietunie. Daarnaast trekt de coöperatie opvorderbare gelden aan bij leden en verleent de kredietunie voor eigen rekening krediet aan de eigen leden. Het gebruik van opvorderbare gelden (deposito's, obligaties) is een belangrijk kenmerk van een kredietunie (Schep, 2015).

4.2.2 MODELLEN

Momenteel zijn er naast het bovengenoemde model ook twee andere modellen voor kredietunies gebruikelijk: het bemiddelingsmodel en het centrale kas model. Ten opzichte van de kredietunie volgens de WtK zijn er enkele belangrijke verschillen met de twee modellen. Zo is er voor de kredietunie geen keuze voor een vrije rechtsvorm, maar is de coöperatievorm een vereiste. Daarnaast is het voor een kredietunie mogelijk om opvorderbare gelden aan te trekken, wat met het bemiddelingsmodel en centrale kas model nog niet mogelijk is. Dit zorgt ervoor dat het toezicht per kredietunie ook anders is. De DNB ziet namelijk toe op de nieuwe kredietunie, maar ziet niet toe op de twee andere modellen. Voor het bemiddelingsmodel is wel een AFM-ontheffing nodig.

	Kredietunie (volgens WtK)	Bemiddelingsmodel	Centrale kas model
Vrije keuze rechtsvorm?	Nee	Ja	Ja
Toegestaan om opvorderbare gelden aan te trekken van leden?	Ja	Nee	Nee
Spreiding kredietrisico over alle leden?	Ja	Nee	Ja
Vergunning of ontheffing vereist?	Ja DNB (vergunning)	Ja AFM (ontheffing ²)	Nee
Toezicht?	Ja DNB	Nee	Nee

Tabel 3: Overzicht belangrijkste verschillen kredietunie en de kredietuniemodellen. Bron: (Schep, 2015)

4.2.3 TOEZICHT

De kredietunie volgens de WtK is onder te verdelen in drie categorieën met elk een andere vergunningsplicht en toezicht. Een kleine kredietunie met minder dan 10 miljoen euro activa en minder dan 25.000 leden is niet vergunningsplichtig en aan toezicht onderhevig. Een middelgrote kredietunie is daarentegen wel vergunningsplichtig en aan toezicht onderhevig als kredietunie volgens de WtK zijnde. Indien de kredietunie groter is dan 100 miljoen activa dan zal de kredietunie moeten voldoen aan de bankregelgeving (Schep, 2015; Van Hijum & Mulder, 2014).

	Leden	Vergunningsplicht	Doorlopend toezicht
<10 miljoen	<25.000	Nee	Nee
10-100 miljoen	<25.000	Ja, als KU	Ja, als KU
>100 miljoen	-	Ja, als bank	Ja, als bank

Tabel 4: De drie verschillende situaties van een kredietunie. Bron: (Schep, 2015)

². Door de Autoriteit Financiële Markten (AFM) verleende ontheffing van artikel 4:3 Wft

De middelgrote kredietunies zijn onderhevig aan toezicht door middel van vergunningsvereisten. Het toezicht dat de DNB uitvoert, wordt uitgeoefend op Hfst 5.1 Wft en artikel 4:19 Wft. Door de DNB worden een aantal vereisten gesteld waaraan de kredietunies moeten voldoen. Deze worden hieronder weergegeven (Schep, 2015; Van Hijum & Mulder, 2014):

- ▶ Toetsing geschiktheid en betrouwbaarheid van de beleidsbepalers (antecedenten)
- ▶ Minimum aantal dagelijkse beleidsbepalers (ten minste twee natuurlijke personen)
- ▶ Beleid gericht op een integere bedrijfsuitoefening (integriteit beleid dat is vervat in procedures en maatregelen die geïntegreerd zijn in de bedrijfsprocessen)
- ▶ Zeggenschapsstructuur (de organisatorische structuur met betrekking tot de bedrijfsactiviteiten van een kredietunie kan in de praktijk afwijken van de juridische structuur waarin die activiteiten zijn ingebed)
- ▶ Inrichting van de bedrijfsvoering (omvat algemene aspecten van bedrijfsvoering, integriteitsaspecten, prudentiële aspecten, voor zover van toepassing gedragsaspecten)
- ▶ Minimum bedrag aan eigen vermogen (van 1 miljoen)
- ▶ Voldoende solvabiliteit (minimum toetsingsvermogen van 10 procent van de totale ongewogen risicoblootstelling van de kredietunie)
- ▶ Voldoende liquiditeit

Literatuur

Baeck, P., Collins, L., & Zhang, B. (2014). Understanding Alternative Finance. The UK Alternative Finance Industry Report 2014. London: Nesta.

Berger, A. N., Miller, N. H., Petersen, M. A., Rajan, R. G., & Stein, J. C. (2005). Does function follow organizational form? Evidence from the lending practices of large and small banks. *Journal of Financial Economics*, 76(2), 237–269. <http://doi.org/10.1016/j.jfineco.2004.06.003>

Braaksma, R., & Smit, L. (2013). Bedrijfsfinanciering: zó kan het ook! Nieuwe financieringsvormen voor het MKB, een update. Zoetermeer: Panteia/EIM.

Braaksma, R., & Smit, L. (2014). Bedrijfsfinanciering: zó kan het ook! Update 2014. Zoetermeer: Panteia/EIM.

Braaksma, R., Verhoeven, W., & Smit, L. (2013). Financieringsmonitor 2013-2. Onderzoek naar de financiering van het Nederlandse bedrijfsleven. Zoetermeer: Panteia/EIM.

Commissie Hoek. (2013). Verkenning MKB-Financiering. Den Haag.

DNB. (2013, August 29). DNBulletin: Banken verwachten geen verdere daling van vraag naar woninghypotheken. Bezocht op 23 maart 2015, van <http://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archief/dnbulletin-2013/dnb295807.jsp>

Duffhues, P., & Camdzic, B. (2012). Introductie van kredietunies in Nederland?

Eerste Kamer. (n.d.). Initiatiefvoorstel-Agnes Mulder en Nijboer Wet toezicht kredietunies. Bezocht op 29 april 2015, van https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/33949_initiatiefvoorstel_agnes

ENCU. (2014). European Network of Credit Unions. Bezocht op 4 december 2014, van <http://www.creditunion-network.eu/>

Expertgroep KMO financiering. (2007). Vermogen om te ondernemen De Nederlandse finance gap. Den Haag: Economische Zaken.

Feinberg, R. M., & Rahman, A. (2006). Are Credit Unions Just Small Banks? Determinants of Loan Rates in Local Consumer Lending Markets. *Eastern Economic Journal*, 32(4), 647–659.

IMF. (2012). Czech Republic: Technical Note on Selected Issues on the Credit Union Sector. International Monetary Fund.

KPMG. (2012). Stapeling Regelgeving. Een onderzoek naar de effecten van de toename en stapeling van regelgeving op de Nederlandse bancaire dienstverlening. Amstelveen: KPMG Advisory.

MKB-Nederland. (2014, November). Infoblad Kredietunies. Koninklijke Vereniging MKB-Nederland.

MKB Servicedesk. (2014). Gestapeld financieren Op weg naar de juiste financieringsmix. MKB Servicedesk.

Ondernemerskredietdesk. (n.d.). Financieringsvormen. Bezocht op 30 maart 2015, van <http://www.ondernemerskredietdesk.nl/financieringsvormen>

Rabobank. (2012). Visie op 2013. Financieren voor groei. Nu en in de toekomst. Utrecht: Rabobank.

Schep, B. (2015, June). Wet toezicht Kredietunies. De mogelijkheden dankzij de nieuwe wet. Presented at the Dag van de Kredietunie, Bunnik.

SER. (2014). SER: Verbreding en versterking financiering mkb. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

Stuurgroep MKB in Beeld. (2014). Het MKB in Beeld. Den Haag.

Van Hijum, & Mulder, A. Voorstel van wet van de leden Van Hijum en Agnes Mulder tot wijziging van de Wet op het financieel toezicht en enkele andere wetten met het oog op een regelgevend kader voor kredietunies (Wet toezicht kredietunies) (2014). Bezocht op 4 december 2014, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/Kst-33949-7.html>

VKN. (2012). Businessplan. Den Haag: Vereniging Kredietunies Nederland.

VKN. (2014). Vereniging van Kredietunies in Nederland. Bezocht op 4 december 2014, van <http://www.dekredietunie.nl/home/>

VSK. (2014a). Kwaliteitskader Kredietunies. Vereniging Samenwerkende Kredietunies.

VSK. (2014b). Vereniging van Samenwerkende Kredietunies en Kredietcoöperaties. Bezocht op 4 december 2014, van <http://samenwerkendekredietunies.nl/>

Wardrop, R., Zhang, B., Rau, R., & Gray, M. (2015). Moving Mainstream: The European Alternative Finance Benchmarking Report. London: University of Cambridge and EY.

WOCCU. (2014). World Council of Credit Unions. Bezocht op 4 december 2014, van <http://www.woccu.org/>

